

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА»

У статті розглянуто теоретичні основи фінансової діяльності підприємства, досліджено економічну сутність поняття «фінансова діяльність», виокремлено методологічні підходи до його трактування та здійснено їх критичний аналіз

Ключові слова: фінансова діяльність, підприємство, методологічні підходи, поняття, економічна сутність поняття.

MATVIICHUK L. O.

Khmelnitsky National University

METHODOLOGICAL APPROACHES TO DEFINING NOTION OF «FINANCIAL ACTIVITY OF AN ENTERPRISE»

The article highlights theoretical fundamentals of financial activity of an enterprise. The author emphasizes that under the current conditions of market economy, efficiency of an enterprise, expressed in terms of its market competitiveness, quantity and quality of production output, greatly depends on the quality of financial activity management. The author analyzes economic nature of the category of «financial activity». According to the obtained data the author concludes that foreign as well as Ukrainian researchers tend to analyze the abovementioned notion in the following dimensions: monetary and other financial intermediary activity; business activity; system of managerial measures; system of business forms and management methods; system of financial interrelations; business processes management etc. These ambiguities are caused by lack of terminological accuracy in normative and regulatory documents. The author outlines and critically analyzes main methodological approaches to defining the notion of «financial activity of an enterprise».

Keywords: finance, enterprise, methodological approaches, concepts, economic entity concept.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Нестабільність ринкового середовища, трансформаційні та глобалізаційні тенденції вітчизняної та світової економіки, які супроводжуються високим ступенем невизначеності, динамічністю економічних перетворень та ресурсним дефіцитом спонукають суб'єктів господарювання до застосування якісно нових підходів та інструментів до управління бізнесом, які повинні узгодити та гармонізувати внутрішні ресурси, можливості та цілі з тенденціями і закономірностями розвитку зовнішнього бізнес-середовища. Перед підприємствами, перш за все, виникає актуальне завдання акумулювання достатнього обсягу фінансових ресурсів для забезпечення ефективної діяльності, формування оптимальної структури капіталу та створення умов для виконання фінансових зобов'язань перед державою, покупцями, постачальниками та іншими контрагентами.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Дослідженням проблем управління фінансовою діяльністю підприємств та пошуком можливостей і способів їх вирішення займалися як вітчизняні так і зарубіжні вчені, а саме: Бандурка О.М., Загородній А.Г., Крамаренко Г.О., Партин Г.О., Поддєрьогін А.М., Терещенко О.О., Чорна О.Є. та ін. Разом із тим залишаються невирішеними питання теоретичного та науково-методичного забезпечення процесів управління фінансовою діяльністю підприємства в сучасних умовах господарювання. Аналіз наукових досліджень виявив, що, на сьогодні, у економічній літературі не існує єдності стосовно трактування сутності поняття «фінансова діяльність підприємства», нез'ясованим залишається питання про її місце і роль у системі забезпечення ефективної діяльності підприємства. Це значно ускладнює процес ухвалення обґрунтованих управлінських рішень щодо формування, розподілу і використання фінансових ресурсів підприємства та оптимізації грошових потоків. Актуальність, практична значущість, недостатня розробленість і недослідженість вказаних питань зумовили вибір теми статті та визначили її мету.

Метою дослідження є формування теоретичних основ фінансової діяльності підприємства, визначення економічної сутності поняття «фінансова діяльність» та виокремлення методологічних підходів до його трактування.

Основний матеріал дослідження. На сучасному етапі розвитку ефективного функціонування суб'єктів господарювання, забезпечення високих результатів діяльності, підвищення конкурентоспроможності в значній мірі визначаються рівнем управління його фінансовою діяльністю. Узагальнюючи погляди науковців на категорію «фінансова діяльність підприємства» (табл. 1), наведемо та прокоментуємо найбільш розповсюджені дефініції даного поняття.

Як видно з табл. 1, вітчизняні та зарубіжні науковці у своїх дослідженнях трактують фінансову діяльність підприємства в наступних аспектах: грошове та інше фінансове посередництво; діяльність; система заходів; система форм і методів; організація фінансових відносин; управління процесами. На нашу думку, така багатовекторність у трактуванні сутності поняття «фінансова діяльність підприємства»

спричинена відсутністю його чіткого визначення у нормативних документах. Так, Господарський кодекс України визначає фінансову діяльність суб'єктів господарювання через призму фінансового посередництва. Проте дане пояснення досліджуваної категорії не в повній мірі відображає її сутність та розглядає лише окремий аспект фінансової діяльності суб'єктів господарювання, які займаються наданням фінансових послуг та є фінансовими посередниками.

Таблиця 1

Сутнісне наповнення поняття «фінансова діяльність підприємства»

Автор	Визначення
Господарський кодекс [1]	Грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування
НП(С)БО № 1 [2]	Діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства
Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. [3]	Діяльність, яка зумовлює зміну величини і складу власного та позикового капіталу підприємства Цілеспрямована система заходів, здійснюваних підприємством задля реалізації поточних та стратегічних завдань його розвитку, забезпечення його діяльності фінансовими ресурсами, управління ними, вчасного та повного використання фінансових зобов'язань
Азаренкова Г.М., Журавель Т. М., Михайленко Р.М. [4]	Система форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів
Кравчук О.М. [5]	Весь комплекс функціональних завдань, здійснюваних фінансовими службами підприємства і пов'язаних з фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням (обслуговуванням) операційної діяльності суб'єкта господарювання
Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. [6]	Організація фінансових відносин, що виникають у нього в процесі роботи з іншими суб'єктами господарювання
Любенко Н.М. [7]	Система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємства та досягнення поставлених цілей
Бендар М.М. [8]	Діяльність, яка пов'язана з організацією фінансів підприємств та здійснення відповідно до цілей і завдань стратегії економічного розвитку господарюючого суб'єкта
Непчатенко О.О. [9]	Процес під час якого суб'єкт господарювання формує, розподіляє, перерозподіляє та використовує фінансові ресурси для задоволення поставлених цілей
Аранчій В.І. [10]	Особливий вид діяльності персоналу підприємства з формування та використання фінансових ресурсів
Зятковський І.В., Зятковська Л.І., Романів М.В. [11]	Діяльність суб'єкта господарювання, пов'язана з мобілізацією фінансових ресурсів, необхідних для виконання завдань, які поставив перед ним його засновник
Герещенко О.О. [12]	Усі заходи, пов'язані з мобілізацією капіталу, його використанням, примноженням (збільшенням вартості) та поверненням. Інакше кажучи, фінансова діяльність (у широкому розумінні) включає весь комплекс функціональних завдань, здійснюваних фінансовими службами підприємства і пов'язаних з фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням (обслуговуванням) операційної діяльності суб'єкта господарювання
Поддєрьогін А.М. [13]	Система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів
Партин Г.О., Загородній А.Г. [14]	Цілеспрямована система здійснюваних підприємством задля досягнення поточних та стратегічних завдань розвитку заходів щодо забезпечення його діяльності фінансовими ресурсами, управління ними, вчасного та повного виконання фінансових зобов'язань
Атамас П.Й. [15]	Система використання різних форм і методів для нарощування власного та залученого капіталу підприємств та досягнення ними поставлених стратегічних цілей
Манів З.О., Луцький І.М. [16]	Суть фінансової діяльності полягає у виникненні грошових відносин, пов'язаних із неперервним кругообігом коштів у формах витрачання ресурсів, одержання доходів, їх використання, а також з приводу відносин із постачальниками, покупцями продукції, працівниками підприємств, державними органами та ін.
Бандурка О.М., Коробов Н.П., Орлов П.І., Петрова К.Я. [17]	Управління процесами формування й використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, які утворюються для опосередкування розподільних відносин на всіх стадіях суспільного відтворення

Джерело: систематизовано і узагальнено автором

Дещо узагальнено фінансову діяльність підприємства трактує НП(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та визначає її як діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства. На наш погляд, таке тлумачення поняття не розкриває його сутності та економічного змісту, оскільки не конкретизує дій, які призводять до зміни розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства, а отже не вносить ясність, які саме дії варто відносити до фінансової діяльності, а які ні. До прикладу, несвоєчасна сплата коштів підприємства іншим підприємствам, установам, організаціям або окремим фізичним особам призводить до збільшення кредиторської заборгованості та

зростання відповідних статей пасиву балансу, однак, на наш погляд, такі дії підприємства не можна трактувати як фінансова діяльність.

Таким чином, на основі аналізу фахової економічної літератури нами було виокремлено ряд методологічних підходів до формування сутності поняття «фінансова діяльність підприємства» (рис. 1).

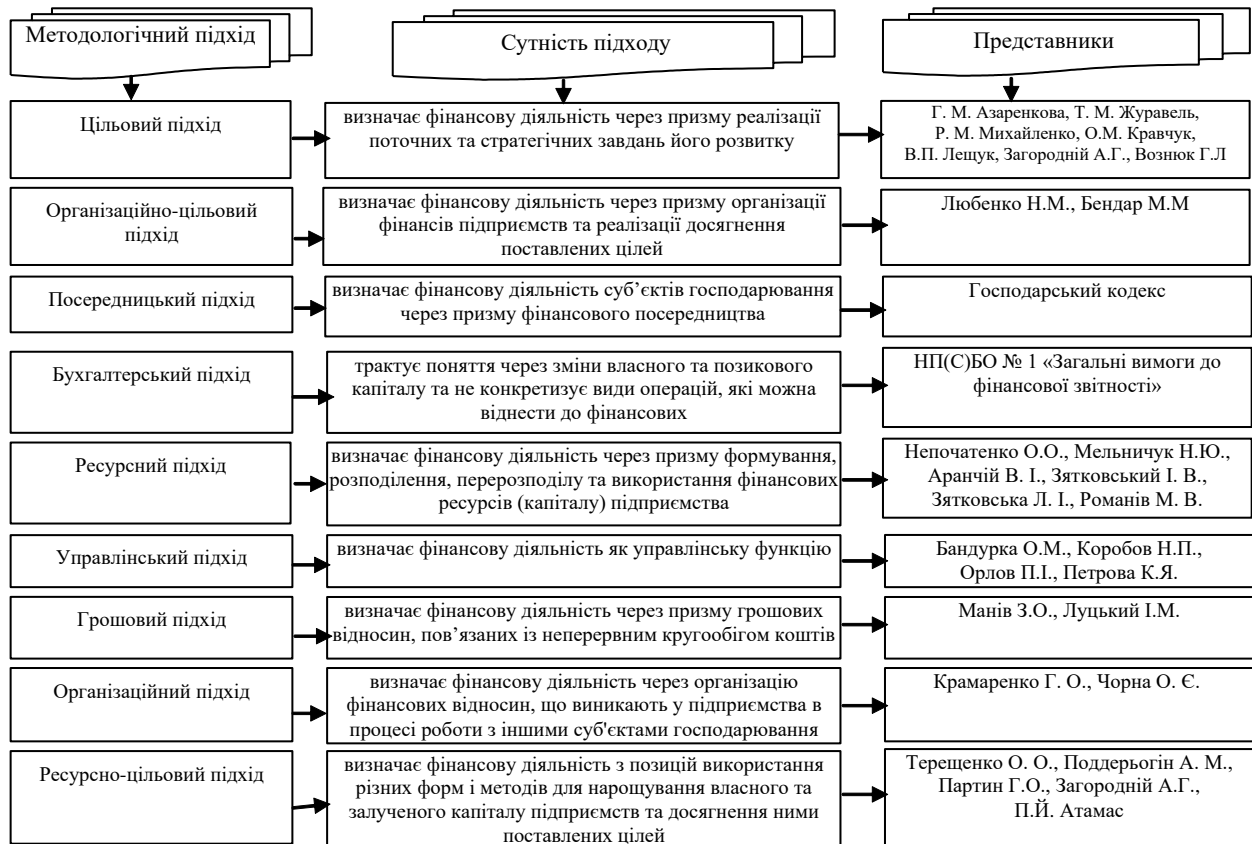


Рис. 1. Методологічні підходи до трактування сутності поняття «фінансова діяльність підприємства»

На основі проведеного дослідження відмітимо, що прихильники цільового підходу до визначення сутності фінансової діяльності підприємства основний акцент роблять на реалізації цілей суб'єкта господарювання, що, на нашу думку, дещо фрагментарно розкриває зміст поняття, оскільки сама дефініція «діяльність» за своєю суттю характеризує процес взаємодії людини з об'єктами управління, завдяки чому досягається свідомо поставлена мета, яка виникла внаслідок появи потреби, тобто будь-яка діяльність, у тому числі і фінансова передбачає досягнення поставлених завдань.

Сутність організаційного підходу зводиться до визначення фінансової діяльності через призму організації фінансових відносин підприємства та його фінансового забезпечення, що на нашу думку, є досить дискусійним, оскільки не враховує інших складових фінансової діяльності, таких як: оптимізація структури капіталу, пошук резервів збільшення рентабельності підприємства, контроль за ефективним використанням фінансових ресурсів, тощо.

Організаційно-цільовий підхід поєднує змістовні ознаки двох попередніх підходів та розглядає фінансову діяльність з позиції організації фінансів підприємств та реалізації досягнення поставлених цілей, однак не розкриває шляхи досягнення поставлених цілей.

Посередницький та бухгалтерський підходи до визначення сутності поняття «фінансова діяльність», як зазначалося вище, є досить вузькими та не розкривають зміст дефініції. Також, фрагментарним є і грошовий підхід, оскільки зводить фінансову діяльність до грошових відносин, пов'язаних із неперервним кругообігом коштів у формах витрачання ресурсів, одержання доходів, їх використання, а також з приводу відносин із постачальниками, покупцями продукції, працівниками підприємств, державними органами та ін., тобто йде мова про грошові відносини суб'єкта господарювання із різного роду контрагентами.

Ресурсний підхід визначає сутність фінансової діяльності підприємства з позиції формування та використання фінансових ресурсів, що, на наш погляд, є неправомірним, оскільки формування фінансових ресурсів та управління ними є лише однією складовою фінансової діяльності підприємства.

Ресурсно-цільовий підхід поєднує змістовні ознаки ресурсного та цільового підходів. Проте, слід зазначити, що за такого підходу з поля зору цілком випадають питання управління фінансовими ризиками та інші аспекти фінансової діяльності.

Управлінський підхід є дещо узагальненим, оскільки не конкретизує сутність та зміст поняття. Прихильниками такого підходу фінансова діяльність трактується як управління процесами формування й використання централізованих і децентралізованих грошових фондів, які утворюються для опосередкування розподільних відносин в усіх стадіях суспільного відтворення. Крім того, варто зазначити, що підприємства використовують кошти не лише у фондовій формі. Так, використання підприємством коштів для виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом і позабюджетними фондами, банками, страховими організаціями здійснюється в нефондовій формі. У нефондовій формі підприємства також одержують дотації та субсидії, спонсорські внески. Отже, фінансові ресурси підприємства існують як у фондовій, так і у нефондовій формі, фактично будучи коштами підприємства, котрі мають або не мають цільової спрямованості [18, с. 79].

Висновки. В сучасних умовах нестабільної політичної ситуації, економічної кризи та падіння платоспроможного попиту населення вітчизняні підприємства потерпають від значних фінансово-економічних проблем. Тому, сьогодні дуже важливим для підприємств є раціональне та ефективне ведення фінансової діяльності, що дозволить зберігати ринкові позиції та підтримати стійкий фінансовий стан суб'єкта господарювання. Дослідивши сутність поняття «фінансова діяльність підприємства», що були запропоновані різними науковцями, виокремивши методологічні підходи до їх трактування та здійснивши критичний аналіз підходів, необхідно підкреслити необхідність розробки комплексного підходу до визначення сутності досліджуваного поняття, що дозволить нівелювати розбіжності у його характеристиці та полегшить процес прийняття управлінських рішень суб'єктами господарювання.

Література

1. Господарський кодекс від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
3. Загородній А. Г. Фінансово-економічний словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк. – К. : Знання, 2007. – 1072 с.
4. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель, Р. М. Михайленко. – К. : Знання-Прес, 2004. – 291 с.
5. Кравчук О. М. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва : навч. посіб. / О.М. Кравчук, В.П. Лещук. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 504 с.
6. Крамаренко Г. О. Фінансовий менеджмент / Г. О. Крамаренко, О. Є. Чорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 520 с.
7. Любенко Н.М. Фінанси підприємств : навч. пос. / Н.М. Любенко. – К. : Центр учбової літератури, 2005. – 264 с.
8. Бендар М.М. Фінанси підприємств : навч. пос. / М.М. Бендар. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.
9. Непочатенко О.О. Фінанси підприємств : підручник / О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук. – К. : Центр навчальної літератури, 2013. – 504 с.
10. Аранчій В. І. Фінанси підприємств : навч. посіб. / В. І. Аранчій. – К. : Професіонал, 2004. – 304 с.
11. Зятковський І. В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навчальний посібник / І. В. Зятковський, Л. І. Зятковська, М. В. Романів. – Чернівці : Золоті литаври, 2007. – 274 с
12. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібник / О. О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2003. – 554 с.
13. Фінанси підприємств / [кер. авт. кол і наук. ред. А. М. Поддєрьогін]. – 4-е вид., перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 571 с.
14. Партин Г. О. Фінанси підприємств : навчальний посібник / Г.О. Партин, А.Г. Загородній. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2006. – 379 с.
15. Актуальні питання обліку, аналізу і аудиту: теорія та практика : [колективна монографія : у 2 т. / за ред. П.Й. Атамас]. – Дніпропетровськ : ФОП Дробязко С.І., 2014. – Т. 1. – 216 с.
16. Манів З.О. Економіка підприємств : навч. пос. / З.О. Манів, І.М. Луцький. – К. : Знання, 2004. – 580 с.
17. Бандурка О.М. Фінансова діяльність підприємства : підруч. для студ. вищ. навч. закл., які навч. за освіт.-проф. прогр. спеціаліста зі спец. "Фінанси", "Банк. справа", "Облік і аудит" / О. М. Бандурка, М. Я. Коробов, П. І. Орлов, К. Я. Петрова. – 2-е вид., переробл. і доповн. – К. : Либідь, 2002. – 384 с.
18. Хачатурян С. В. Сутність фінансових ресурсів та їх класифікація / С. В. Хачатурян // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 77–81.

Надійшла 05.11.2016; рецензент: д. е. н. Нижник В. М.